

ሓተታ

ፎካል ስብከት ስብከትን ግዝኣተ-ሕግን ኣብ ኤርትራ¹

ሰንበት 18 መስከረም 2016 መበል 15 ዝክረ-ዓመት ቀይዲ ናይቶም ላዕለዎት መራሕቲ ህዝባዊ ግንባር ሓርነት ኤርትራን (ህግሓኤ) ህዝባዊ ግንባር ንደሞክራሲን ፍትሕን (ህግደፍ)፡ ካቢነ ሚኒስትራት፡ ኣባላት ፓርላማ፡ ላዕለዎት መኩንፍት ሰራዊትን ጋዜጠኛታት ብሕታዊ ማዕከናት ዜናን ኢያ። እታ መዓልቲ እቲ፡ ኣብታ ኤርትራ ኣብ ቃራና መንገዲ፡- ታሪኽ ዓወት፡ ክድዓትን ተሰፋን (2014) ዘርእስታ መጽሓፊይ፡ ገሊጸያ ከም ዘለኹ፡ 'ጸላም መስከረም ኤርትራ' ተመልክት።

ብናይ ጠቕሚ ክስታት ሓንሳእ ምስ ቀየዶም፡ ነዞም ውሩያት ፖለቲካዊ እሴታት እዚኣቶም፡ መንግስቲ፡ ክሳብ ለይቲ ሎሚ፡ ወግዓዊ ክሲ ኣየቕረበሎምን፤ ኣብ ቤት ፍርዲውን ኣየቕረበምን። ብስድራ፡ ብፈተውቲ ይኹን ብተኸታተልቲ ስብከት መሰላት ንቡር መሰል ምብጻሕ ሓረሙ፡ ኣብ ጽሑፍ ማሕበሩ ዳጉኑዎም ይርከብ። ብተወሳኺ፡ መንግስቲ፡ ብዛዕባ ኣበይ ከም ዘለዉ ይኹን ሃለዋት ኣካላውን ኣምሮኣውን ጥዕናኦም ሓበሬታ ሂቡ ኣይፈልጥን።

ብዘይ ክስን ፍርድን፡ እቲ ኣብ ትሕቲ ጽሑፍ ማሕበሩ ንዘይተወሰነ እዋን ምእሳር ገበን ኣንጻር ስብከት ዲዩ ወይስ ኣይኩንን ዚብል ሕቶ፡ ሎሚ፡ ብመሰረት'ቲ ኣብዚ ቐረባ እዋን ብዛዕባ ፎካል ስብከት መሰላት ኣብ ኤርትራ ዚቐረብ ጸብጻብ መርማሪት ኮሚሽን ሕ.ሃ. መልሲ ምሃብ ይከኣል ኢዩ። ይኹንምበር፡ ዕላማ ናይዚ ሓተታ'ዚ ኣጠቓላሊ ክትዕ ናይዚ ሰራሕ ኣርእስቲ'ዚ ንምቕራብ ዘይኩነስ፡ ብዛዕባ ሓፈሻዊ ፎካል ስብከት መሰላትን ኣድላዩነት ደሞክራሲያዊ ምሕደራን ኣብ ኤርትራ፡ ሓድሓዶ ትዕዘብታት ፈይ ንምባል ኢዩ። ምስኡ ተተሓሔዙ ድማ፡ ተራ ኤርትራውያን ኣብ ዳያስፖራ ብሓፈሻ፡ ኣብ ካናዳ ድማ ብፍላይ፡ ከጉልሕ ኢዩ።

ኣብዚ፡ ካብ ፈለምኡ፡ ቃልሲ ንሰብከት መሰላት ኣብ ኤርትራ ዘይንጸል ኣካል ናይቲ ሓፈሻዊ ቃልሲ ንደሞክራሲን ንግዝኣተ-ሕግን ምኽኳ ኣጸቢቐ ኪንጸር ይግባእ። እዘን ኣገደስቲ ባእታታት እዚኣተን፡ ካብ ሓድሕደን ዘይነጻጸላ ኢያን። ኣኸብሮት ስብከት መሰላት፡ ግዝኣተ-ሕግን ደሞክራሲያዊ መትከላትን ምስ ምልኪ ዘየሳንያ ምኽኳን ተመክሮ ይሕብር። ብርግጽ፡ ኣብ መንጎ ስብከት መሰላት፡ ግዝኣተ-ሕግን ደሞክራሲያዊ ምሕደራን ኣዝዩ ጥቡቕ ዚኹን ምትእስሳር ኣሎ።

ብኣብሃህላ ናይቲ ውሩይ ብሪጣንያዊ ፈራዳይ፡ ቶም ቢንግሃም (2010)፤ ግዝኣተ-ሕጊ “ንኹሎም ሰባት፡ ትካላትን ኣካላትን፡ መንግስታዊ ይኹኑ ብሕታዊ፡ እንተላይ ነቲ መንግስቲ ንገዛእ ርእሱ፡ ብዕሊ ንዚተኣወጁ፡ ብማዕርነት ንዚትግበሩ፡ ብናጽነት ንዘፍርዱ፡

¹ እዚ ሓተታ'ዚ ኣብቲ ኣምባሳደር ዓንደብርሃን ወልደጊዮርጊስ ኣብ ዊኒፕን ዩኒቨርሲቲ፡ ካናዳ፡ ብመሰረት'ቲ ብጉጅለ ስብከት መሰላት ኤርትራውያን-ካናዳውያን ኣብ ማኒቶባ፡ ዚቐረበሉ ዕድሙ፡ መበል 15 ዓመት ቀይዲ ጉጅለ ላዕለዎት ሰበሰባግን መንግስትን ግንባርን ንምዝካር፡ ኣብ 25 መስከረም 2016፡ ዚተኻየደ ሰሚናር፡ ዘቐረበ መደረ ዚተመርኩስ ኢዩ። (www.eri-platform.org)

ምስ ኣህጉራዊ መምዘኒታት ሰብኣዊ መሰላት ንዘላንዩ፡ ሕግታት ተሓተትቲ ዚገብር መትከል ኢዩ።

ኣብ ትሕቲ ግዝኣተ-ሕገ፡ ኩሎም ሰባትን ትካላትን፡ መንግስታዊ ይኹኑ ብሕታዊ፡ ንሕገ ይምእዘዙ፤ ኣብ ትሕቲ ፍትሒ ዜመሓደር ሕገ ተሓተትቲ ይኹኑ። ልዕልና ግዝኣተ-ሕገ ኣብ ዚኸተል ፖለቲካዊ ስርዓት፡ ሕገ ልዕሊ ኩሎ ተግባራት መንግስትን ህዝብን፤ ኣብ ከምዚ ናይ ኤርትራ ዚኣመሰለ ግዝኣተ-ሰብ ዚሰፈኖ ምልካዊ ስርዓት ግን፡ ምሕደራን ኣነባርን፡ ብዊንታ ውልቀሰብ ወይ ጸቢብ ጉጅለ ውልቀሰባት ይውሰንን ይቕየርን።

እስከ ንእዋናዊ ሃለዋት ግዝኣተ-ሕገ ኣብ ኤርትራ ብመንጽር፡ቲ ህሉው ሃገራዊ፡ ዞባውን ኣህጉራውን ድንጋገታት ንመልከት።

ብሃገር ደረጃ፡ ኤርትራ (1) መሰረታዊ መሰላትን ቀንዲ ናጽነታትን ዘረጋገጽ ዚጸደቅ ቅዋም ወይ ሕገ-መንግስትን (2) ትሕዝቶን ኣተገባብራን ዘነጽር ሲቪላውን ገበናውን ሕግታትን ኣለዉዎ። ብኣህጉራውን ዞባውን ደረጃታት፡ ኤርትራ ኣባል ሃገር ናይ ሓያለ፡ ከም (1) ኣህጉራዊ ውዕል ሲቪላውን ፖለቲካውን መሰላት (2002)፤ (2) ኣፍሪቃዊ ቻርተር ሰብኣውን ህዝባውን መሰላት (1999)፤ (3) ውዕል ምውጋዝ ግዱድ ሽቕለት (2000)፤ (4) ውዕል ኣንጻር ስቅያት (2014)፤ ዚኣመሰሉ ኣህጉራውን ዚባውን ውዕላት ኢያ።

እቲ ሽግር፡ ህላወ ናይዞም ሕጋዊ መሰረታዊት እዚኣቶም ኣብ ወረቓት ጥራይ ምኻኑ ኢዩ። ኣብ ግብሪ ኣይወዓሉን። እቲ ኣብ 1997 ዚጸደቅ ቅዋም ዛጊት ኣይተተግበረን። እቶም ሲቪላውን ገበናውን ሕግታት ኩነ ኣገባባቶም፡ ብግቡእ ኣይተተግበሩን። እቶም ኣህጉራዊ ድንጋገታት ከም ዘየለዉ ተረሲዖም። ዘቤታዊ ተሓተትነት፡ ዞባዊ ክትትል ኩነ ኣህጉራዊ ኣስገዳድነት ዘረጋገጽ ኣገባብ ወይ መካኒዝም የለን።

እምበርኣርከስ ኣብ ከምዚ ዚኣመሰለ ሃዋህው ናይ ቅዋማውን ሕጋውን ባዶሽ ኢዩ እቲ ጸብጻብ መርማሪ ኮሚሽን ሰብኣዊ መሰላት ኣብ ኤርትራ [Report of the Commission of Inquiry on Human Rights in Eritrea, A/HRC/32/47, 9 May 2016] ሰብ-ስልጣን ኤርትራ ከም ገበናት ኣንጻር ሰብኣውነት ዚቕጽጽ፡ ጃምላዊ፡ ሰፊሕን ዚተዋደደን ግህሰታት ሰብኣዊ መሰላት ከም ዚፈጸሙ ንምእማን ዜኸእል ርትዓዊ መበገሲታት ከም ዘለዉዎ ዚደምደመ። እቲ ዝርዝር ክሲታት ገበን “ካብ 1991 ኣትሒዙ ባርነት፡ ማእሰርቲ፡ ሰብ ኣሲርካ ሃለዋቱ ምስዋር፡ ስቅያት፡ ግፍዒ፡ ዓመጽ፡ ቅትለትን ካልኦት ኢሰብኣዊ ተግባራትን” የጠቓልል።

ኤርትራ፡ መሰረታዊ ሕጋውን ትካላውን ጽገና ከይገበረት፡ ተሓተትነት ናይዞም ገበናትን ግህሰታትን እዚኣቶም ከተረጋገጽ ከም ዘይትኸእል ብምግንዛብ፤ ኮሚሽን ሰብኣዊ መሰላት፡ ጸዋታዊ ባይቶ ሕቡራት ሃገራት ነቲ ኩነታት ናብ ኣኸባር ሕገ ኣህጉራዊ ገበናዊ ቤት ፍርዲ (ኣ.ገ.ቤ.) ከወክሶ፤ ኣፍሪቃዊ ሕብረት (ኣ.ሕ.) ምርምር ከካይድን ኣገባብ ተሓተትነት ከቕውምን፤ ሕቡራት ሃገራትን ኣባል ሃገራቱን ድማ ኣብ ሃሃገሪን ንዚህልዉ በቲ ገበናት ዚዋርጡሩ ውልቀሰባት ናብ ቤት ፍርዲ ወይ ናብ ኣህጉራዊ ገበናዊ ቤት ፍርዲ ንከቕርባ ዘለዉን ግዴታ ከማልኣ ተላብዩ።

ኣብዚ፡ መርማሪ ኮሚሽን፡ ‘ገበናት ከም ዚተፈጸሙ ዘእምኑ ርትዓዊ መበገሲታት ኣለዉኒ’ ደኣ’ምበር ‘ገበናት ተፈጻሞም’ ከም ዘይበለ ምግንዛብ የድሊ። ብተወሳኺ፡ እቲ ከም መወከሲ ዚወሰዱ ገደብ ገዜ ንብምሉኡ፡ቲ ቀዳማይ ዓሰርተ (10) ዓመታት ዕምሪ ኤርትራዊ ሃገርነት ዘጠቓልል ብምኻኑ፡ ብቐንዱ ድማ፡ ኣብ ተግባራት መንግስቲ ኤርትራ ጥራይ

ከይተሐጽረ፡ ደረቱ ጥሒሱ፡ እንተላይ ንሕጋውነት ሃገረ ኤርትራ ስለ ዚሃሊ፡ ጥርጥር ዘሕድሩ ሽግራት ኣለዉዎ ።

መንግስቲ ኤርትራ ብወገኑ፡ ዚኹን በደል ከም ዘይብሉ ብምኽሓድ፡ ጸብጻብ መርማሪ ኮሚሽን ፖለቲካዊ መበገሲ ከም ዘለዎ ገሊጹ ። ኤርትራዊ ዳያስፖራ ንርእሱ፡ ኣብ መንጎ ደገፍን ተቓውሞን ንመደምደምታትት መርማሪ ኮሚሽን ተፈላሊዩ ። ብተወሳኺ፡ እቲ ተቓዋሚ ክፋል ናይ ዳያስፖራ ንሓድሕዱ ተመቓቐሉ፡ ተበታቲኑ፡ ተተፋኒኑ ኣንጻር ሓድሕዱ ብርቱዕ ውሽጣዊ ኣሉታዊ ጸዓት ከመንጩ ጸኒሑ ። ፖለቲካዊ ተቓውሞ ኣብ ዳያስፖራ፡ ብኸመይ ፍልልያቱ ኣወጊዱ፣ ምትፍናኑ ነኪዩ፣ ምእንቲ ስራዕ ደሞክራሲያዊ ምስግጋር ኣብ ኤርትራ፣ ኣብ ብሓባራዊ ራእይ ዚምራሕ ዚተሓተ ናይ ሓባር ፕሮግራም፡ ዓቕምታቱ ጠርኒፉ ኪሰርሕ ይኸእል ።

ቅድም ቀዳድም፡ ነቲ ኣብ መንጎ ‘ሃገረ ኤርትራ’፡ ‘ህዝቢ ኤርትራ’፡ ‘መንግስቲ ኤርትራ’ ዘሎ ፍልልያት ብግቡእ ምግንዛብን ብንጹር ምምግባን ይግባእ ። ‘ሃገረ ኤርትራ’ ንህዝቢ፡ ንሃገር፡ ንመሬትን ንመንግስትን ኣጠቓሊላ እትሓቀፍ መሬት ዓደቦ ናይ ሙሉም ኤርትራውያን ኢያ ። ‘ህዝቢ ኤርትራ’ ማለት ንኹሎም ዜጋታት ኤርትራ፡ ምስ ሙሉ’ቲ ናይ ነገድ፡ ናይ ቋንቋ፡ ናይ ባህሊ፡ ናይ ሃይማኖት፡ ናይ ዞባ ብዙሕነቶም ጠርኒፉ ይሓቀፍ ። መንግስቲ ድማ፡ ነቲ ስልጣን ገቢቱ ሃገር ዘመሓድር ዘሎ ስርዓት ህግደፍ ይምልከት ።

ህዝብን ሃገርን ነበርቲ ኢዮም፣ ናጻ ልኡላዊት ሃገረ ኤርትራን ህዝቢ ኤርትራን ጸናሕቲ ኢዮም፣ እዚ ዘሎ መንግስቲ ኤርትራ ግን፡ ከም ሙሉም ስርዓታት፡ ሓላፊ ኢዩ፣ ውጊሉ ሓዲሩ ከያዲ ኢዩ፣ ብርግጽ፡ ብዚቐልጠፈ ምኻዱ፡ ዚበለጸ ። ዕምሪ ስልጣን ምሕጻር ወይ ምንዋሕ ድማ ፍጹም ኣብ ኢድ’ቲ ኣብ ሃገርን ኣብ ስደትን ዚነብር ህዝቢ ኤርትራ ኢዩ ። ውድቀት ናይዚ ምልካዊ ስርዓት ብምቅልጣፍ ሓዲሽ ደሞክራሲያዊ ስርዓት ምትካል ኣብ ኢድ ህዝቢ ኢዩ ።

ብግብሪ፡ እዚ እንታይ ማለት ኢዩ፣ ፕሮ-ደሞክራሲ ሃገራውያን ኤርትራውያን፡- (1) ልኡላውነት፡ መሬታዊ ሓድነትን ሃገራዊ ድሕነትን ሃገረ ኤርትራ ንምዕቃብን ንምክልኻልን፣ (2) ረብሓ፡ ሓድነትን ብልጽግናን ህዝቢ ኤርትራ ንምዕባይ፣ (3) ነዚ ምልካዊ ስርዓት ንምቅላዕ፡ ንምንጻልን ንምድኻምን ኪሰርሑ ይግባእ ።

ነቲ ኣብ መንጎ ሃገር፡ ህዝብን መንግስትን ዘሎ ፍልልያት መሚና ምስ እንግንዘብ፡ እቲ መርማሪ ኮሚሽን ንሃገርን ህዝብን ኤርትራ ከም ዘይከሰስ ክንርኢ ንኸእል ። ንብምሉኡ’ቲ መንግስቲ ኤርትራ’ውን ኣይከሰስን ኢዩ ። ንውሑዳት ሰበስልጣን መንግስቲ ጥራይ ኢዩ፡ ኣብ ልዕሊ ህዝቢ፡ ብምእማት ድማ፡ ኣብ ልዕሊ ሃገር ገበን ፈጸሞም ኪብል ዚኸሰስ ። ይኹንምበር፡ እቲ ጸብጻብ መርማሪ ኮሚሽን፡ ግቡእ ኣገባብ ዚኸተልን ሓደ ክሱስ ገበነኛ ምኻኑ ክሳብ ዚረጋገጽ ንጹህ ምኻኑ ዚኣምንን ሕጋዊ መትከላት የኸብር ኢዩ ። ከምኡ ክንድ ዚኹን ድማ ኢዩ፡ መርማሪ ኮሚሽን ነቲ ተፈጻሙ ተባሂሉ ዚጥርጠር ገበናት ንምጽራይ፡ ተሓታትነት ንምጥላል፡ ነቶም ዓመጽ ወይ ግፍዒ ዚወረዶም ግዳያት ፍትሒ ንምርግጋጽ፡ ሕጋዊ ስጉምቲታት ንኪውሱዱ ዚተላበወ ።

ብተወሳኺ፡ እቲ ጸብጻብ መርማሪ ኮሚሽን፡ ፍትሒ ንምስፋን ክልተ (2) መንገድታት ከም ዘለዉ ይሕብር፡- (1) ፍትሒ ንምምሕዳር፡ ተሓታትነት ናይ ዚተጻረዩ ገበናትን ግህሰታትን ንምርግጋጽ፡ ንግዳያት ገበንን ግህሰትን ዚድብስ ግቡእ ካሕሳ ንምውሃብ፡ ዘኸእል

መሰረታዊ ሕጋውን ትካላውን ጽገና ዚገበረት ደሞክራሲያዊት ኤርትራ። ወይ (2) ብመንገዲ ጸጥታዊ ባይቶ ሕቡራት ሃገራት ናብቲ ገበናት ህልቂት፣ ገበናት ኣንጻር ሰብኣውነት፣ ገበናት ኩናት ንምምርማርን ንምፍራድን ዚተመዘዘ ኣህጉራዊ ገበናዊ ቤት ፍርዲ ምቕራብ። ይኹንምበር፡ ክልቲኡ መንገድታት ምምሕዳር ፍትሒ፡ ብርቱዕ ቀጻሊ ጻዕርን ብርክት ዚበለ ናይ ገንዘብ ወጻኢታትን ዚሓትት፡ ዓወቱ ኣቐዲምካ ምርግጋጽ ዘየተኣማምን ኢዩ።

እቲ ዘይተጻረቕ ሃገራዊ ረብሓታት ናይተን ሓያላት ሃገራት፡ ብፍላይ ድማ ናይተን ቀወምቲ ኣባላት ጸጥታዊ ባይቶ ሕቡራት ሃገራት (ፒ5)፡ ህሉው ጀኦፖለቲካ ናይቲ ስትራቴጂያዊ ግን ከኣ ዘይርገእ ዘባ ቀርኒ ኣፍሪቃ፡ ጋብላ ቀይሕ ባሕርን ደቡባዊ ሓውሲ-ደሴት ዓረብን፡ ነቲ ብምሉእ ድምጺ ናይተን ቀወምቲ ኣባላት ኪሓልፍ ዘድሊዮ ውሳኔ ምልክኽ ናብ ኣህጉራዊ ገበናዊ ቤት ፍርዲ ኣጸጋሚ ወይ'ውን ዘይከኣል ይገብሮ።

ብተወሳኺ፡ ኣሰራርሓ ኣህጉራዊ ገበናዊ ቤት ፍርዲ ፖለቲካዊ መልክዕ ምሓዙ፡ ንተኣማንነቱ ፍሒቕዎ ኢዩ። ብዝያዳ ድማ፡ እቲ ታሪኽ ናይ ሓራዪ ኣመማምያ ተኸሰሰቲ፣ ፍሉይ ኣድህቦ ክሲታቱ ናብ ኣፍሪቃውያን²፡ ማለት፡ እቲ ኣዳላዊ ኣተሓሕዛኡ፣ ኣብ ተመሳሰልቲ ጉዳያት ተመሳሰልቲ መምዚኒታት ዘይምጥቃሙ፣ ኣብ ተኣማንነቱ ኣብ ኣፍሪቃዊ ሕብረትን መብዛሕትኣን ኣባል ሃገራቱን ዘስግቦ ክሳራ፡ ብመንገዲ ኣህጉራዊ ገበናዊ ቤት ፍርዲ ፍትሒ ምንዳይ ኣብ ክፍለ-ዓለምና ኣጸጋሚ፡ ወይ'ውን ንመጥቃዕቲ ቅሉዕ ይገብሮ። ኣብ ርእሲኡ፡ ኣብ ኣህጉራዊ ቤት ፍርዲ ክሲ ንምምስራት፡ ምትሕብባር ናይዚ ህሉው መንግስቲ ኤርትራ ይሓትት፤ መንግስቲ ኤርትራ ኪተሓባበር ማለት ድማ ዘይሕሰብ ኢዩ። ብግዲኡ፡ እቲ ሃገራዊ ኣማራጺ መንገዲ ፍትሒ፡ ኣብ ኤርትራ፡ ኣብ ደሞክራሲያዊ መትከላት፡ ኣብ ግዝኣተ-ሕግን ኣብ ኣኽብሮት ሰብኣዊ መሰላትን ዚተመርኩስ ምስግጋር ናብ ቅዋማዊ ስርዓት ምሕደራ ይጠልብ። ብተወሳኺ፡ ምቛም ናይ ኣድላዪ ብቕዓት ዘለዎ ናጻ ኣብያተ-ፍርዲ ይሓትት።

ኣብ መወዳእታ ትንታኔ፡ ፕሮ-ደሞክራሲ ኤርትራውያን ሓደ ስትራቴጂያዊ ምርጫ ኪገብሩ ይግባእ። እንታይ ዓይነት ፍትሒ ከም ዚደልዩ ምውሳኽን የድሊ - ፈዳይ ሕገን ቀጻዕን ፍትሒ ዶ ወይስ ኣራምን ኣሓዳስን ፍትሒ፣ ሕገ ምፍዳይ ዶ ዕርቂ ምስፋን፣ ኣብቲ ኣረጊት ጸልማት ናይ ትማሊ ምንባር ዶ ወይስ ናብቲ ብሩህ ሓዲሽ ናይ ጽባሕ ምምራሽ፣ ኤርትራውያን፡ ኣብ ውሽጢ ሃገርን ኣብ ዳያስፖራን፣ ኣብ ዙሉ ጽፍሕታት ብብመዳዩ፡ ሓቛፊ ሃገራዊ ዘተ ብምክያድ፣ እቲ ናይ ፍጻሜ እዋን ኣብ ዚኣኸለሉ፡ ብዛዕባ ብኸመይ ንቕድሚት ከም ዚስጎምን እንታይ ከም ዚግበርን ዚውሰን፡ ስትራቴጂያዊ ምርጫ ኪገብሩ የድሊ። ኤርትራዊ ዋንነት ዚሓዘ፣ ብኤርትራዊ ውሳኔ ዚምራሕ፣ ንህዝቢ ጎይታ መጻኢ ዕድሉ ንምጥን ከብቅዕ፣ ንዚተበደለ ዜኸሕስ፣ ንሃገራዊ ዕርቂ፣ ንግስጋሰን ንራህዋን ህዝቢ ኤርትራ ዜገልግል፣ ስትራቴጂያዊ ምርጫ ምግባር እቲ ዚበለጸ፡ ካልእ ኣማራጺ ዘይብሉ፡ ውሳኔ ኢዩ።

ብመንጽር'ዚ ድሕረ-ባይታ'ዚ፡ ሓድሓደ ኣብ ናይ ሓባር መረዳእታ ከብጽሑና፣ ብሓባር ንምስራሕ ሰረት ንምንጻፍ፡ ኣብታ እንፍቅራ ሃገርና ውድቀት ምልኪን ምጽኣት ሓዲሽ ደሞክራሲያዊ ስርዓትን ንምቅልጣፍ፣ ኪሕግዙና ዚኸእሉ መሰረታዊ ሓቅታት ምርኣይ ጠቓሚ ኢዩ። በዚ መንፈስ'ዚ፡ ኣብዚ ዘለናዮ እዋን፡ ብዛዕባ ሰለስተ (3) ካብቶም ክሲታት

² ኣብተን ዛገት ተታሒዘን ዚጸንሓን ሕጂ ዚበጋገላ ዘለዎን ሽዱሽተ ጉዳያት፡ ኣህጉራዊ ገበናዊ ቤት ፍርዲ ኣፍሪቃውያን ጥራይ ኢዩ ከሲሱ ዘሎ። እዚ ተርእዮ'ዚ ድማ፡ ሃገራት ኣፍሪቃ ስለምንታይ ነቲ ቤት ፍርዲ ብኣሉታ ከም ዚጥምታን ካብኡ ንምንስሓብ የፈራርሓ ከምዘለዎን ይገልጽ።

ገበን፡ ማለት፡ (1) ባርነት፡ (2) ማእሰርቲ፡ (3) ስቅያት፡ ሕጽር ዚበለ ርእይቶታት ምቕራብ ዚበርሀ መረዳእታ ኪህብ ይኸእል ይኸውን።

ባርነት

ደረት-አልቦ ንጡፍ ሃገራዊ ኣገልግሎት ሓለንጊ ስቓይ መንእሰያት ኤርትራውያን ኩይኑ ጸኒሑ። ንቃልን መንፈስን ኣዋጅ 1995 ብዚጻረር ኣገባብ እናተተገበረ፣ መንእሰያት ንቡር ስድራቤታዊ ኣተዓባብያ ኩነ ግቡእ ትምህርቲ ከይረኽቡ፡ ዓቕሞም ከየማዕብሉ ዕድል ነፊቱ። ኣብ ርእሲኡ፡ ሃገራውን ዘቤታውን ቍጠባ ኣዕንዩ፣ ልምዓት ሃገር ሓንኩሉ፣ ንናይ ነዊሕ እዋን ሃገራዊ ድሕነት ስግኣት ፈጠሩ። መወዳእታ-አልቦ ሃገራዊ ኣገልግሎት ኣፍራዩ ጉልበቶም ኣባኺኑ፡ መጻኢ መንእሰያትና ሰሪቑ። እቲ ብዘይ ግቡእ ውጥን ዚካየድን ሃፊ-ጻማ ዘይህብን ገደብ-አልቦ ሃገራዊ ኣገልግሎት መልክዕ ዘመናዊ ጊልያነት ብምሓዝ ዳርጋ ናብ ባርነት ተቐይሩ። እዚ ድማ፡ ብመሰረት'ቲ ዚተመዝነ ርእይቶ መርማሪ ኮሚሽን ሕ.ሃ. ብዛዕባ ኮነታት ሰብኣዊ መሰላት ኣብ ኤርትራ፡ ገበን ኣንጻር ሰብኣውነት ኢዩ።

ማእሰርቲ

እቶም ፖለቲካዊ እሱራትን ዚተቐየዱ ጋዜጠናታትን ብዘይ ግቡእ ሕጋዊ መስርሕ ኢዮም ተኣሲሮም። ዊንታዊ ማእሰርትን ገደብ-አልቦ ማሕቡስን ብኣፈ-ቃል፡ ብዘይ ዚኹን ጽሑፍ ወይ ዚተፈረመ ትእዛዝ፡ ኢዮም ዚፍጸሙ። ማእሰርቲ ናቶም ኣባላት ናይቲ ዚደስከለ መሰጋገሪ ኤርትራዊ ሃገራዊ ባይቶ ዚነበሩ'ሞ፡ ንጹር ግህሰት መትከል ፓርላማዊ ዘይተተንካፍነት ዘረጋግጽ ኢዩ። ማእሰርቲ ብዘይ ግቡእ ሕጋዊ መስርሕ፡ ቀይዲ ብዘይ ፍርዲ ጃምላዊ ግህሰት ሰብኣዊ መሰላት ኢዮም።

ኪኖ'ቲ ሰረት-አልቦ ጠቕነታት ናይ ክድዓትን ምንዕዓብን፡ እቶም ፖለቲካዊ እሱራትን ብወግዒ ኣይተኸሰሱን፡ ኣብ መጋባእያ ሕጊ ንፍርዲ ኣይቀረቡን። ሓንሳእ ምስ ተኣስሩ፡ ደሃዮም ከይተሰምዑ፡ ፍጹም ጠፊኡ። ምስ ዚኹን ሰብ ከይራኽቡ ተኸልኪሎም፡ ኣብ ብሕቱው ቀይዲ ተታሒዞም ኣለዉ። ብዛዕባ ኣበይ ከም ዘለዉ ይኹን ሃለዋት ኣካላውን ኣምሮኣውን ጥዕናኦም ዚኹን ወግዓዊ ሓበሬታ የለን። ብስድራኦም ይኹን ብከም ኣህጉራዊ ሽማግለ ቀይሕ መስቀል ዚኣመሰሉ ተኸታተልቲ ሰብኣዊ መሰላት፡ ዚኹን መሰል ናይ ምብጻሕ የብሎምን። ንደቂ ሰብ ኣብ ቤት ማእሰርቲ ዳጉንካ፡ ኣብኡ በልዮም ኪድርበዩ፡ ከም ዘየለዉ ጌርካ ምርሳዕ፡ ዘይሕጋዊ ኢዩ። እዚ ድማ፡ ብመሰረት'ቲ ዚተመዝነ ርእይቶ መርማሪ ኮሚሽን ሕ.ሃ. ብዛዕባ ኮነታት ሰብኣዊ መሰላት ኣብ ኤርትራ፡ ገበን ኣንጻር ሰብኣውነት ኢዩ።

ስቅያት

መርማሪ ኮሚሽን ዘስካሕክሕ ዛንታታት ናይቲ ኣብ ልዕሊ ፖለቲካዊ እሱራትን ተራ ቅዩዳትን ዚፍጸም ስቅያት ካብ ቃላት ናይቶም ግዳያት ባዕላቶም ብምእካብ ሰሪዑ ኣቕሪቡ ኣሎ። ገደብ-አልቦ ቀይዲ፡ ካብ ኹሉ ርክባት ምስ ሰባት ምሕራም፡ ንሰብ በይኑ ነጺልካ ብጽምዋ ምሓዝ፣ ምንፋግ መሰረታዊ መሰል ናይ ህይወት፡ ናይ ናጽነት፡ ናይ ብደስታ ምንባር ኢዮም። ካብቶም ብዚኸፍኡ ጭካኔ ዚልለዩ ዓይነታት ስቅያትን ገበናት ኣንጻር ሰብኣውነትን ኢዮም። እስኪ ነንገዛእ ነብሰኹም ንሓንቲ ህሞት ትኣክል ብሓሳብ ኣብ ቦታኦም ኪንኩም ርኣይዎ!

ብርግጽ፡ ኤርትራ ህዝባ ኪነብረላ ዘይክእል ሃገር ኩይና ኣላ! ብቑጠባዊ ጸበባ ዚተሰነዩ ጃምላዊ፡ ሰፊሕን ዚተዋደደን ግህሰታት ሰብኣዊ መሰላት፡ መንእሰያት ኤርትራ፡ ብብዝሒ፡ ህይወቶም ኣብ ዓቢ ሓደጋ እናውደቁ፡ ሃገሮም ገዲፎም ሃጽ ኢሎም ንኪሃድሙ ይደፍኦም ኣሎ። ገለ ነጋዶ ደቂ ሰብ ወይ ኣፍለስቲ ይጥቀሙ፤ ካልኦት ብእግሮም ይምርሹ። ብዙሓት ኣብቲ ሓደገኛ ጉዕዞ ምደረብዳ ሳሃራ ናብ ሰሜን ኣፍሪቃ ብወቕዒ ጸሓይ ይሃልቁ፤ ኣብ ምስግጋር ናብ ሓውሲ-ደሴት ዓረብ ወይ ኤውሮጳ፡ ኣብ ቀይሕ ባሕሪ ወይ ማእከላይ ባሕሪ ይጥሕሉ፤ ወይ ንምህርቲ ክፋለ-ኣካል ኣብ ሲናይ ይቕዘፉ። ትራጀዲ ላምፕዱዛ ኩላትና እንዝክር ኢዩ።

ብንጹር፡ እቶም ካብ ሃገሮም ዚሃድሙ ኤርትራውያን ፖለቲካዊ ስደተኛታት ኢዮም። በቲ ኣብ ልዕሊኦም ዚወርድ ብርቱዕ ፖለቲካዊ ጭቁናን ዘጋጥሞም ፍጹም ተስፋ ምቕራጽን ተደፊኦም ምበር፡ ብተኸእሎ ናይ ዚሓሸ መነባብር ኣብ ካልእ ቦታታት ተሳቲቦም ኣይኩኑን ዚስደዱ። እተን ዑቕሳን ንምርካብ ዚኸዱወን፡ ከም ካናዳ ዚኣመሰላ ሃገራት ድማ፡ ኣብ ኩነታት ሰብኣዊ መሰላት ኤርትራ ኣወንታዊ ለውጢ ክሳብ ዚመጽእ፡ ነቶም ካብ ፖለቲካዊ ጭቁና ንምምላጥ ዚመጹወን ኤርትራውያን ስደተኛታት፡ ብመሰረት ኣህጉራዊ ሰብኣዊ ሕገ፡ ኪቕበላኦም፡ ዑቕሳ ኪህባኦም፡ ኪከላኸላሎም ግዴታ ኣለወን።

ዞባዊ ጅኦፖለቲካዊ ኩነታት

እቲ ልዑል ስትራቴጂያዊ ኣገዳስነት ዘለዎ ዞባ ቀርኒ ኣፍርቃን ጋብላ ቀይሕ ባሕርን ኣብ ቀጻሊ ህውከት ጸኒሑን ኣሎን። መብዛሕትኦን ሃገራት ቀርኒ ኣፍሪቃ፡ እቲ ታሪኻዊ ሕመረት (ጂቡቲ፡ ኤርትራ፡ ኢትዮጵያን ሶማሊያን) ይኹን እቲ ዓቢይ ቀርኒ ኣፍሪቃ ተባሂሉ ዚጽዋዕ (ጂቡቲ፡ ኤርትራ፡ ኢትዮጵያ፡ ሶማሊያ፡ ኬንያ፡ ደቡብ ሱዳን፡ ሱዳንን ኡጋንዳን) ይኹን እቲ ጎረቤቱ ዚኹን ደቡባዊ ሓውሲ-ደሴት ዓረብን፡ ኣብ ዚተፈላለዩ ደረጃታት ናይ ዓሚቕ ቅልውላው ይርከባ። እዚ በቲ ኣብ ውሽጢ ሃገራት ኩነ ኣብ መንጎ ሃገራት እናገደደ ዚኸይድ ግጭታት ኩነ ደማዊ ኩነታት ሃይማኖታዊ ጉጅለታት፡ ተረግሱ ዚርከብ ናይ ህውከት ዞባዚ፡ ኣብ ሰላም፡ ጸጥታን ርግኣትን ኤርትራን ብልጽግና ህዝቢ ኤርትራን ሓያል ኣሉታዊ ስንብራት ከም ዚህሉዎ ምግንዛብ ይግባእ።

ተራ ኤርትራዊ ዳያስፖራ ኣብ ካናዳ

ኤርትራውያን ኣብ ዳያስፖራ፡ እንተላይ ኣብ ካናዳ፡ ንመንግስቲታት ናይተን ኣዕቑብናኦም ዘለዎ ሃገራት ሎቢ ኪገብሩ ይግባእ፡-

- ኩሎም ፖለቲካዊ እሱራትን ቅዩዳት ጋዜጠኛታትን ናይ ሕልና እሱራትን ብዘይ ቅድመ-ኩነት ንኪፍትሑ ምጽዋዕ።
- መንግስቲ ኤርትራ ግዝኣተ-ሕገ ንከተኣታቱ፡ ነቶም ዚኣተዎም ዞባውን ኣህጉራውን ውዕላት ኬተግብርን ንህዝቡ ኣድማሳዊ ሰብኣዊ መሰላት ከውሕስን ምድፍፋእ።
- ካብተን ኣብ ኤርትራ ዘውፍራን፡ ብፍላይ ኣብ ጽላት ዕደና ተዋፊረን ዘለዎ ሕብረ-ብሄራውያን ኩባንያታት ኣብ፡-
  - ኣከባብያዊ ሜላ፡
  - ኣተሓሕዛ ሰራሕተኛታት፡
  - ምምቕራሕ እትዋትን ፋይናንሳዊ ትውጊታትን ምስ መንግስቲ ኤርትራ ግሉጽነትን ተሓታትነትን ምጥላብ።

- ኣብ ልዕሊ መንግስቲ ኤርትራ ጸቕጢ ንምግባር ሎቢ ምግባር :-
  - ንሃገራዊ ኣገልግሎት ብመሰረት ኣዋጅ 1995 ከመሓድር፤
  - ንኹሎም ፖለቲካዊ እሴታት፡ ቅዩዳት ጋዜጠኛታት፡ ናይ ሕልና እሴታትን ቅዩዳት ተራ ዜጋታትን ብቕጽበትን ብዘይ ቅድመ-ኩነትን ኪፈትሑ፤
  - ዊንታዊ ማእሰርቲ፡ ስቅያት፡ ብዘይ ፍርዲ ምቕታልን ግዱድ ምስዋርን ደው ከብል።

ኣብ መወዳእታን እቲ ዚግበዩ ኣገዳስነት ዚሕዝን ድማ፡ ኤርትራውያን ኣብ ውሽጢ ሃገርን ኣብ ዳያስፖራን፡ ኣብቲ ብኤርትራዊ ዋንነት ዚድረኽ፡ ኣብ ውሽጢ ሃገር ዚሰስን፡ ናብ ደሞክራሲያዊ ምሕደራ ንምስግጋር ዚካየድ ሃገራዊ ጻዕሪ ብንጥፈት ምስታፍን፡ ንህንጻት ቅዋማዊት፡ ገበጋሲትን ራህዋ ዚሰፈናን ሃገረ ኤርትራ ኣበርክቶ ንምግባርን፡ ኪጽዕሩ ይግባእ።